

Magga Kristen-Anne

Saamelainen kasvatus resilienssin vahvistajana

Kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Saamelainen lastentarhanopettajakoulutus
2020

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Saamelainen kasvatustieteiden vahvistajana (Kristen-Anne Magga)

Kandidaatintyö, 37 sivua, 1 liitesivu

Marraskuu 2020

Tämän kandidaatin tutkielman tavoitteena on ollut tutkia, mitkä tekijät saamelaisessa kasvatuksessa tukevat tai ilmentävät lapsen resilienssin vahvistumista. Tarkastelun kohteena ovat olleet erityisesti perinteisen saamelaisen kasvatuksen arvot, tavoitteet ja käytännöt sekä yhteisön ja ympäristön merkitys. Saamelaisessa kulttuurissa kasvatuksessa korostuvat etenkin luonto, yhteisöllisyys ja itsenäisyyden opettelu. Resilienssi nähdään ihmisen positiivisena henkisenä voimavarana etenkin haasteita kohdatessa. Resilienssi kehittyy suojaavien ja riskitekijöiden vuorovaikutuksessa. Lapsen tärkeimpänä suojaavana tekijänä korostuu lämmin ja turvallinen suhde läheiseen ihmiseen. Kiinnostus resilienssin tutkimiseen on viime aikoina lisääntynyt maailmanlaajuisesti, mutta saamelaisen kulttuurin näkökulmasta aiempia tutkimuksia ei juuri ole. Tutkijan mielenkiinto aiheetta kohtaan heräsi siitä havainnosta, että saamelaisella kasvatuksella vaikuttaisi olevan yhteyksiä resilienssin vahvistumiseen.

Tutkielma on laadullinen tutkimus ja menetelmänä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Aineistona on käytetty erityisesti perinteisestä saamelaisesta kasvatuksesta ja kulttuurista kertovaa tunnettua tutkimuskirjallisuutta. Resilienssiteorian lähteinä on käytetty keskeisimpiä ja uusimpia kotimaisia sekä kansainvälisiä tutkimuksia. Tutkimusaineistoa on reflektoitu yksilön resilienssiä keskeisimmin ilmentäviin tekijöihin. Tätä kautta on syntynyt vastauksena tutkimuskysymykseen rakennekokonaisuus, joka ilmentää saamelaisen kasvatuksen ja resilienssin välistä yhteyttä.

Tulokset osoittavat saamelaisen kasvatuksen selkeästi tukevan lapsen resilienssin vahvistumista. Saamelaisen kasvatuksen tavoitteista ja arvoista löytyy esimerkiksi monilta osin suoria yhteyksiä vahvaa resilienssiä ilmentäviin tekijöihin. Lapsi pääsee saamelaiselle kasvatukselle ominaisten avoimen tilan ja epäsuoran kasvatustavan ansiosta harjoittelemaan muun muassa lannistumattomuutta ja tunteiden säätelykykyä. Tuloksissa lapsen resilienssiä tukevana asioina korostuvat kasvatuksen kokonaisvaltaisuus ja tavoitteellisuus sekä yhteisöllinen ja osallistava kasvatustapa, mikä perustuu lasta arvostavaan epäsuoraan kasvatustapaan. Tämä ajankohtaisen tiedon valossa tehty tutkimus tukee saamelaisen kasvatuksen toteuttamista entistä enemmän tulosten lähtökohdista käsin. Tulokset ovat käytettävissä sekä yksityisesti että varhaiskasvatuksessa.

Avainsanat: resilienssi, positiivinen pedagogiikka, saamelainen kasvatustapa, saamelainen varhaiskasvatustapa, suojaavat tekijät

Oulu universitehta

Bajásgeassindiehtagiid dieđagoddi

Sápmelaš bajásgeassin resilienssa nannejeaddjin (Kristen-Anne Magga)

Kandidáhttabargu, 37 siiddu, 1 čuovus

Skábmamánnu 2020

Dán kandidáhttadutkamuša ulbmilin lea leamaš dutkat, mat dahkkit sápmelaš bajásgeassimis dorjot dahje čájehit máná resilienssa nanosmuvvama. Guorahallama vuolde leat leamaš erenomážit árbevirolaš sápmelaš bajásgeassima árvvut, ulbmilat ja geavadagat sihke servoša ja birrasa mearkkašupmi Sápmelaš kultuvrras bajásgeassimis loktanit ovdan erenomážit luondu, searvvušvuohta ja iehčanasvuođa oahpahallan. Resiliensa gehččojuvvo olbmo positiivvalaš vuoŋŋalaš resursan erenomážit hástalusaid ovddas. Resiliensa ahtanuššá suodje- ja riskadahkkiid vuorováikkukhusas. Máná deháleamos suodjedahkkin loktana ovdan liegga ja dorvvolaš oktavuoha lagaš olmui. Beroštupmi resilienssa dutkamii lea maŋemuš áiggiin lassánan máilmmiviidosáččat, muhto sápmelaš kultuvrra geahččanguovllus dutkamušat eai jur gávdno. Dutki beroštupmi fáddái loktanii dan fuomášumis, ahte sápmelaš bajásgeassimis oroše leamen oktavuodát resilienssa nanosmuvvamii.

Dutkamuš lea kvalitehtalaš dutkamuš ja metoden lea govvideaddji girjjálašvuođageahčastat. Materiálan lea geavahuvvon erenomážit dovddus dutkamušgirjjálašvuođa, mii muitala árbevirolaš sápmelaš bajásgeassimis ja kultuvrras. Resiliensateoriija gáldun leat geavahuvvon guovdileamos ja ođđaseamos ruovttueatnama ja riikkaidgaskasaš dutkamušat. Dutkamušmateriála lea speadjalastojuvvon dahkkiide, mat čájehit buoremusat ovttaskas olbmo resilienssa. Dán bokte lea šaddan vástádussan dutkamušgažaldahkii ráhkadusollisvuohta, mii čájeha oktavuodaid sápmelaš bajásgeassima ja resilienssa gaskkas.

Bohtosat čájehit, ahte sápmelaš bajásgeassin čielgasit nanosmahttá máná resilienssa. Sápmelaš bajásgeassima ulbmiliin ja árvvuin gávdnojit ovdamearkka dihte maŋggain osiin njuolga oktavuodát dahkkiide, mat čájehit nana resilienssa. Máná beassá sápmelaš bajásgeassima iešvuođaid, friija saji ja eahpenjulges bajásgeassinvuogi, geažil hárjehallat earret eará vuollánmeahttunvuođa ja dovduid muddennávccaid. Bohtosiin máná resilienssa doarju dahkkiin loktanit ovdan bajásgeassima oppalašvuohta ja ulbmiliid mearkkašahhtivohta sihke searvvušlaš ja oasálašžan váldi bajásgeassin, mii vuodđuduvvá máná árvvusadni eahpenjulges bajásgeassinvuohkái. Dát áigeguovdilis dieđu vuodul dahkon dutkamuš doarju sápmelaš bajásgeassima ollašuhhtima ain eambo bohtosiid vuolggasajiid vuodul. Bohtosiid sáhtta ávkkástallat sihke ovttaskas olmmožin ja árrabajásgeassimis.

Čoavddasánit: resiliensa, positiivvalaš pedagogihkka, sápmelaš bajásgeassin, sápmelaš árrabajásgeassin, suodjedahkkit

Sisältö

1	Johdanto	6
1.1	Saamelaiset ja alkuperäiskansatutkimus	8
1.2	Tutkijan positio alkuperäiskansatutkimuksessa	9
2	Tutkimuksen toteutus	10
3	Resilienssi	13
3.1	Resilienssin määrittely	13
3.2	Resilienssin tutkiminen ja mittaaminen	14
4	Saamelainen kasvat	16
4.1	Perinteinen saamelainen kasvat	16
4.2	Saamelainen varhaiskasvat	17
5	Saamelainen kasvat ja resilienssi	18
5.1	Kasvatuksen kokonaisvaltaisuuden resilienssiä vahvistava vaikutus	18
5.2	Lannistumattomuuden tukeminen	19
5.3	Todellisuuden kohtaaminen ja optimismi	21
5.4	Tunteiden säätelykyvyn tukeminen	22
5.5	Perheen tuki ja sosiaalisten taitojen kehittyminen	23
5.6	Kulttuuri ja luontoyhteys merkityksellisyyden lähteenä	26
6	Yhteenveto	28
	Lähteet	33

1 Johdanto

Resilienssin käsite on nopeasti yleistynyt ja herättänyt mielenkiintoa maailmalla. Monitieteellisten asiantuntijoiden määritelmässä nousee esiin yhtenevä käsitys resilienssistä ihmisen henkisenä, positiivisena kapasiteettina, joka tukee ihmisen toiminta- ja sopeutumiskykyä elämän vaihtelevissa tilanteissa. Resilienssin merkitys korostuu etenkin vastoinikäymisiä kohdatessa ja auttaa niistä selviytymisessä. (Stainton ym., 2019; Southwick, Bonanno, Masten, Panter-Brick & Yehuda, 2014; Joutsenniemi & Lipponen, 2015.) Positiivisella pedagogiikalla, josta on saatu erittäin hyviä tuloksia, on myös yhteyksiä resilienssiin. Resilienssi nähdään yleisesti positiivisena voimavarana tulevaisuutta ajatellen. Positiivinen pedagogiikka on pedagoginen suuntaus, jonka keskiössä ovat lapsen osallisuus, vahvuudet ja myönteiset tunteet (Kumpulainen, Mikkola, Rajala, Hilppö & Lipponen, 2015). Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on saada lapsi kukoistamaan (Trogen, 2020, s. 23). Henkiset voimavarat ovat hyvin merkittävässä asemassa lapsen hyvinvoinnin tukijana sekä vaikeuksista selviämässä.

Tutkielmani kontekstina on saamelainen kasvatusta, siihen liittyvät kulttuuriset arvot, tavoitteet ja käytännöt. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jolla on tietyistä ominaispiirteistä koostuva lastenkasvatuskulttuuri. Se pohjautuu suurelta osin muillekin alkuperäiskansoille yhteisiin arvoihin kuten yhteisöllisyyteen, kunnioitukseen ja tasapainoon (Kuokkanen, 2009, s. 44). Saamelaisessa kulttuurissa lapset kulkevat jo hyvin pienestä asti aikuisten mukana. Lapsia kohdellaan samanarvoisina aikuisiin nähden. Leikki on myös tärkeässä roolissa lasten oppimisessa ja opettelussa. Saamelaiselle kasvatukselle on ominaista epäsuora kasvatustapa, joka antaa lapsille samalla vapautta ja vastuuta. Epäsuoran kasvatustavan mukaisesti kasvatuksessa pyritään ohjaamaan lapsia hienovaraisesti välttämällä suorita käskyjä tai kieltoja sekä lasten moittimista. Kasvatustapa tukee lapsen omatoimisuuden kehitystä sekä taitoa arvioida omaa toimintaansa. (Balto, 1997, s. 39–46.)

Saamelaiskulttuuri on nykyään muutoksen alla ja perinteiden menetys on uhkana (Keskitalo, Määttä & Uusiautti, 2014, s. 92), joten perinteisten tietojen ja taitojen siirtäminen seuraaville sukupolville on tärkeää. Lapsen näkökulmasta perinteiden siirtämisessä on tärkeää pyrkiä säilyttämään etenkin ne perinteet, joilla voi olla positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykselle. Perinteisen tiedon tutkiminen nykytiedon valossa onkin tästä syystä merkittävää ja voi antaa kulttuuriperinteille uusia merkityksiä.

Saamelaisesta kasvatuksesta on jonkin verran tutkimustietoa olemassa, joskaan ei kovin paljon. Saamelaista kasvatusta ei ole kuitenkaan aiemmin juuri tutkittu nimenomaan resilienssin näkökulmasta. Kuitenkin esimerkiksi Aikion tutkimuksissa *Saamelainen elämänpolitiikka* (2007) ja *Olmmošhan gal birge – Áššit mat ovddidit birgema* (2010) sekä Asta Balton tutkimuksessa perinteisestä saamelaisesta kasvatuksesta teoksessa *Sámimánáid bajásgeassin nuppástuvvá* (1997) on havaittavissa paljon yhteyksiä resilienssiin ja nimenomaan vahvaan resilienssiin. Tästä havainnosta heräsikin oma mielenkiintoni tutkia resilienssiä saamelaiskontekstissa tarkemmin.

Edellä mainitussa Aikion uudemmassa (2010) teoksessa hän on tutkinut saamelaisten kertomuksia elämäkokemuksistaan. Tutkimustuloksissa Aikio tuo esiin sellaisia kasvatuksellisia asioita, joilla on myönteisiä vaikutuksia yksilön kykyyn tehdä elämänvalintoja onnistuneesti. *Birgen*-käsite (pohjoissaam.) on Aikion mukaan melko lähellä elämänpolitiikka-käsitettä, koska kummassakin on kyse yksilön tavasta tehdä valintoja ja ratkaisuja elämässä. Hyvällä elämänpolitiikalla yksilö kykenee tekemään onnistuneita valintoja elämässä ja toisin sanoen pärjää hyvin elämässä. (Aikio, 2010, s. 7–9.) *Birgen*-käsitettä ei siten voi suomentaa kuitenkaan suoraan sanoiksi pärjätä tai selviytyä, kuten se usein suomennetaan. Näistä sanoista voi tulla hieman negatiivinen mielleyhtymä kyseiselle käsitteelle, koska ne voivat herättää ajatuksen esimerkiksi valinnanmahdollisuuksien vähydestä tai pakolla selviämisestä. Tämä ei ole kuitenkaan tarkoitus, vaan kyse on kuitenkin hieman enemmän positiivisesta asiasta ja tavasta suhtautua elämään ja elämäntilanteisiin. *Birgen*-käsitteen voisi sanoa siten ilmentävän myös positiivista sopeutumiskykyä sekä samalla lannistumattomuutta.

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen kirjallisuuskatsaus. Tutkimuksessani selvitän, mitkä tekijät saamelaisessa kasvatuksessa tukevat tai ilmentävät lapsen resilienssin vahvistumista. Tutkimukseni tavoitteena on myös kiinnittää huomiota saamelaisen kasvatuksen potentiaaliin lapsen hyvinvoinnin sekä tulevaisuuden haasteista selviämisen tukemisessa. Positiivisen pedagogiikan ja resilienssi-käsitteen suosion ja merkityksen kasvaessa on myös ajankohtaista tarkastella saamelaista kasvatusta tällaisistakin näkökulmista. Se mahdollistaa ajankohtaisen ja samalla kulttuuriset lähtökohdat huomioivan teoreettisen tutkimustiedon tuomisen esimerkiksi saamelaisen varhaiskasvatuksen käyttöön. Tulokset osoittavat saamelaisen kasvatuksen tukevan lapsen resilienssin vahvistumista.

Toivon tutkimukseni tarjoavan hyödyllistä tietoa koko saamelaiselle yhteisölle, varsinkin saamelaislasten vanhemmille ja kasvattajille. Tämän tutkimuksen tulokset voivat myös antaa lisää varmuutta siitä, miten saamelainen kasvatustukee lapsen hyvinvointia. Epävarmuutta kasvatukseen voi luoda esimerkiksi asiantuntijoiden moninaisten kasvatustuotteiden lisääntyminen (Balto, 1997, s. 10). Saamelaiseen varhaiskasvatukseen toivon tutkimukseni tuovan hyödyllistä ja uutta näkökulmaa, kun pohditaan perinteisen saamelaisen kasvatuksen toteuttamista. Tutkimukseni voi avata myös valtaväestölle ymmärrystä saamelaisen kulttuurin ja kasvatuksen merkityksestä.

1.1 Saamelaiset ja alkuperäiskansatutkimus

Tutkimukseni on osa alkuperäiskansatutkimusta. Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Heidät voidaan jakaa yhteensä kymmeneen eri saamenkieliryhmään, joista eniten puhutaan pohjoissaamea. Alkuperäiskansana heillä on myös itsemääräämisoikeus (Seurujärvi-Kari, 2011). Saamelaisten perinteisesti asuttama maantieteellinen alue Sápmi, Saamenmaa, on sittemmin jakautunut Suomen, Norjan, Ruotsin ja Venäjän rajojen vuoksi eri valtioiden alueisiin (Keskitalo & Määttä, 2012).

Alkuperäiskansojen kesken on löydettävissä yhtäläisyyksiä muun muassa kasvatuksen arvojen ja luontoyhteyden suhteen (Aikio, 2010, s. 28, 30). Esimerkiksi alkuperäiskansoille yhteinen suullinen perinne eroaa merkittävästi länsimaisesta kulttuurista ja sen ajatusmalleista (Kuokkanen, 2000). Saamelaisten historiaan liittyy lisäksi mittaamattomia vahinkoja tuottanut assimilaatiopolitiikan aika, jolloin saamelaisia alkuperäiskansana on pyritty voimakkaasti sulauttamaan valtaväestöön (Boine & Saus, 2012).

Alkuperäiskansatutkimuksia tehdessä tarkastelun pitää lähteä alkuperäiskansan omista lähtökohdista ja kulttuurin sisältä, jolloin se on myös tutkimisen dekolonisaatiota (Kuokkanen, 2009, s. 37). Lisäksi tulee pohtia, kuinka tutkimuksesta voisi olla hyötyä alkuperäiskansojen yhteisöille ja kuinka se voi tukea heidän kansallista identiteettiään ja itsetuntoaan. Alkuperäiskansatutkimuksessa pyritään monitieteiseen lähestymistapaan, jonka tavoitteena on löytää yhteyksiä muun yhteiskunnan kanssa sekä yhdistää teoriaa ja käytäntöä. (Seurujärvi-Kari, 2011.) Olemassa olevilla teorioilla voidaan nimenomaan valaista kulttuurisia näkökulmia ja kulttuurin ymmärrystä sekä kasvatuksen merkitystä koko kulttuurin kannalta (Balto, 1997, s. 17).

1.2 Tutkijan positio alkuperäiskansatutkimuksessa

Olen saamelainen ja kasvanut saamelaisessa kulttuurissa Pohjois-Suomessa. Alkuperäiskansalaisena ja laajan saamelaisen sukuni jäsenenä, joka ei rajoitu vain Suomeen, olen kasvanut luontaisesti myös monikulttuurisuuteen. Olen työskennellyt varhaiskasvatusalalla useampia vuosia, joista suurimman osan saamenkielisellä puolella. Omien lasten myötä olen päässyt kokemaan ja pohtimaan kulttuurisia ja varhaiskasvatuksellisia asioita myös vanhemman näkökulmasta.

Alkuperäiskansojen kulttuurin säilyminen ja siirtäminen seuraaville sukupolville on erittäin tärkeää ja arvokasta. Haluan osaltani tuottaa tietoa saamelaisen kulttuurin hyvistä puolista ja kasvatuskäytännöistä, jotka tukevat lapsen hyvinvointia. Minua kiehtoo myös ajatus siitä, että voisin yhdistää perinteistä saamelaista kasvatusta positiiviseen pedagogiikkaan, osana nykyaikaista varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. Tällä tavoin perinteisen saamelaisen kasvatuksen arvo voi korostua entisestään ja tukea kulttuurin säilymistä.

Alkuperäiskansaan kuuluvan tutkijan voidaan nähdä tutkimusta tehdessään toimivan toisaalta kulttuurin sisäisenä ja toisaalta ulkopuolisena tutkijana (Smith, 1999, s. 137–138). Itseni näen pääasiassa kulttuurin sisäisenä tutkijana ja tavoitteeni on tuottaa tutkimustietoa saamelaisista lähtökohdista käsin ennen kaikkea saamelaisille. Uskon oman saamelaisuuteni ja kulttuurin tuntemukseni voivan joissain kohdin tutkimusta olla jopa eduksi tutkimukselle. Uskon tästä syystä mahdollisesti voivani löytää aineistosta syvempiä merkityksiä, joita ilman kulttuurin tuntemusta ja kokemusta en ehkä huomaisi (Aikio, 2007, s. 114).

Kirjoitan suomeksi, koska se on minulle tällä hetkellä luontevampaa tieteellistä tekstiä kirjoittaessa. Kielivalinnalla haluan myös mahdollistaa tutkielmani lukemisen esimerkiksi aiheesta kiinnostuneille inarin- ja koltansaamenkielisille. Tutkielmani on näin hyödynnettävissä myös kaikissa Suomen saamenkielisissä varhaiskasvatusyksiköissä. Työn kääntäminen eri saamenkielille lisäisi kuitenkin sen käyttömahdollisuuksia koko Saamenmaalla.

2 Tutkimuksen toteutus

Tämä luku kertoo tässä tutkimuksessa käytetystä tutkimusmenetelmästä sekä tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista. Tutkimus on laadullinen tutkimus ja tarkemmin sanottuna kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkimuskysymyksen olen hakenut vastausta kirjallisuudesta (Eskola, 2015). Määrittelen tutkimuksen teon mukaisesti keskeisimmät käsitteet (Hirsjärvi ym., 2001, s. 140–141), joista tärkeimmät ovat resilienssi ja saamelainen kasvatusta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen mukaisesti olen tutkimuksessa esittänyt saamelaisen kasvatuksen keskeisimpiä ja kiinnostavimpia resilienssiin liittyviä piirteitä sekä yhdistänyt ne aiempaan tutkimustietoon aiheesta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2001, s. 128, 108–109).

Kirjoittaminen on kuulunut tässä laadullisessa tutkimuksessa olennaisena osana analyysin tekemiseen, joten kirjoittaminen ja analyysin teko ovat tapahtuneet osittain samanaikaisesti ja analyysi on hioutunut prosessinomaisesti teoreettisemmaksi kirjoittamisen edetessä (Hirsjärvi ym., 2001, s. 246). Tutkimuksen lähtökohtana on ollut tutkimuskysymys:

Mitkä asiat saamelaisessa kasvatuksessa korostuvat lapsen resilienssiä tukevinä tai ilmentävinä tekijöinä?

Laadullista analyysiä tehdessä aineistoa tarkastellaan yleensä kokonaisuutena ja aineiston havaintoja pelkistetään ja yhdistellään. Aineistosta huomioidaan tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta olennaisimmat asiat. Olennaisten tietojen voidaan ajatella ilmentävän aineistossa esimerkkejä tai näytteitä samasta ilmiöstä. (Alasuutari, 2001, s. 38–42.) Tässä tutkimuksessa olen etsinyt aineistosta merkkejä lapsen resilienssiä jollain tavoin vahvistavasta kasvatustoiminnasta tai muista saamelaiseen kasvatukseen kiinteästi liittyvistä elementeistä.

Laadulliseen analyysiin on kuulunut myös rakennekokonaisuuden muodostaminen, eli löydettyjen vihjeiden perusteella olen tulkinnut ilmiön merkityksiä (Alasuutari, 2001, s. 44). Rakennekokonaisuus on muotoutunut siten, että se tuo esiin ilmiötä keskeisimmin kuvaavat asiat. Tässä tutkimuksessa se koostuu saamelaisen kasvatuksen elementeistä sen mukaan, kuinka ne parhaiten ilmentävät tai tukevat resilienssin vahvistumista. Kokonaisuuden rakentuminen on tapahtunut vertailevalla ja suhteita osoittavalla jäsennostavalla (Hirsjärvi

ym., 2001, s. 34) yhdistämällä havainnoista resilienssin ja saamelaisen kasvatuksen yhteyksiä parhaiten kuvaavia kokonaisuuksia.

Tutkimusten luotettavuutta arvioidaan tavallisesti kahdella tavalla: sisäisellä ja ulkoisella luotettavuudella (Hakala, 2015). Tutkimukseni sisäisen luotettavuuden taatakseni olen pyrkinyt valitsemaan aineistokseni aihetta parhaiten kuvaavat teokset. Keskeisimpinä mainittakoon Asta Balton tutkimus perinteisestä saamelaisesta kasvatuksesta *Sámimánáid bajásgeassin nuppástuvvá* (1997) sekä Aimo Aikion tutkimukset *Saamelainen elämänpolitiikka* (2007) ja *Olmmošhan gal birge – Áššit mat ovddidit birgema* (2010). Lisäksi olen tutkinut muitakin saamelaista kasvatusta ja kulttuuria käsitteleviä, Suomessa tehtyjä, tutkimuksia sekä uusinta tutkimuskirjallisuutta saamelaisesta varhaiskasvatuksesta. Uusinta saamelaisen varhaiskasvatuksen tutkimusta edustavat Peltolan, Keskitalon ja Äärelä-Vihriälän toimittama teos *Saamelainen varhaiskasvatus nyt -arvot, käytänteet ja osallisuus arjessa* (2019) sekä Laitin väitöskirja *Saamelaisen varhaiskasvatuksen toteutus Suomessa* (2018).

Resilienssiteorian lähteiksi olen pyrkinyt valitsemaan, sekä kotimaisia että kansainvälisiä, uusia ja keskeisiä tutkimuksia sekä muuta kirjallisuutta. Teoriakirjallisuuden luotettavuudella ja kansainvälisyydellä olen halunnut vaikuttaa myös tutkimukseni ulkoiseen luotettavuuteen, eli yleistettävyyteen (Hakala, 2015). Kotimaisia keskeisimpiä resilienssiteorian lähteitani ovat esimerkiksi Hyvösen ja kollegoiden tekemä Valtioneuvoston kanslian selvitys *Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: tasot, prosessit ja arviointi* (2019) sekä psykologi, psykoterapeutti ja tutkija Soili Poijulan teos *Resilienssi: Muutosten kohtaamisen taito* (2018). Olen pyrkinyt valitsemaan aineistokseni ja lähdekirjallisuudekseni luotettavia ja arvostettuja teoksia.

Saamelaiseen kulttuuriin liittyvästä aineistosta löytyy tietoa saamelaisesta kasvatuksesta, jota on tutkittu eri puolilla Saamenmaata ja eri kieliryhmiin kuuluvien saamelaisten keskuudessa. Tutkimusaineistoni kertoo saamelaisesta kasvatustavasta ja sen taustalla olevista asioista, arvoista ja tavoitteista sekä niiden vaikutuksista lapsiin. Aineisto sisältää tietoa lasten ja ympäristötekijöiden vuorovaikutuksesta ja siitä, miten lapsen kehitys tavallisesti etenee heidän kasvaessaan saamelaisessa kulttuurissa. Aineistosta on siis mahdollista havaita tavallisimpia saamelaisen kulttuurin ja kasvatuksen yhteyksiä lasten resilienssin kehittymiseen. Resilienssin tutkimiseen ja reflektointiin olen käyttänyt lähdekirjallisuuteni perusteella keskeisimmin resilienssiä ilmentäviä määritelmiä ja resilienssin vahvistumiseen

vaikuttavia tekijöitä. Olen huomionnut myös sen, miten ne sopivat saamelaiseen kulttuuriin ja lapsen kehitykseen.

Tutkimuksen alussa olen avannut resilienssin käsitettä sekä kertonut yleisesti saamelaisesta kasvatuksesta. Tämän jälkeen olen reflektoinut resilienssiä ja saamelaista kasvatusta keskenään löytääkseni vastauksen tutkimuskysymykseen. Lopussa on yhteenvedoa ja pohdintaa tuloksista. Liitteenä on nähtävillä lisäksi resilienssin mittaamista varten kehitetty, tiivistetty RS-14-skaala (Hyvönen ym., 2019, s. 88; Losoi, 2015, s. 92).

3 Resilienssi

Maailma muuttuu jatkuvasti ja ihmisiltä vaaditaan paljon sopeutumiskykyä monissa uudenlaisissa tilanteissa. Sopeutumiskykyä vaativa asia voi olla henkilökohtainen tai jopa koko ihmiskuntaa koskettava. Ihmisen sisäiset voimavarat ja selviytymiskeinot ovat keskeisessä asemassa hyvinvoinnin näkökulmasta jokapäiväisessä elämässä, mutta tarpeellisia etenkin haasteiden ja vastoinkäymisten edessä. (Stainton ym., 2019; Southwick ym., 2014.) Resilienssiä voi kuvata esimerkiksi sanalla ”lannistumattomuus” sekä sen muotoutumista sanalla ”kudelman”, kuten Cyrulnik (2012, s. 257) asian ilmaisee. Resilienssi liitetään usein etenkin positiivisiin mielenterveydellisiin tuloksiin. Resilienssi luo uskoa tulevaisuuteen ja siinä selviytymiseen. Resilienssiprosessiin kytkeytyy myös posttraumaattinen kasvu (Joutsenniemi & Lipponen, 2015.) Tämä luku avaa resilienssin käsitettä ja merkitystä tarkemmin yleisimpien resilienssin määritelmien perusteella sekä kertoo resilienssin tutkimisen menetelmistä hieman.

3.1 Resilienssin määrittely

Resilienssin määritelmät vaihtelevat hieman sen moniulotteisesta luonteesta johtuen. Alun perin resilienssin ajateltiin olevan persoonallisuuden piirre. Nykyään se ymmärretään kuitenkin dynaamiseksi kehitysprosessiksi, koska ulkoiset elinolosuhteet vaikuttavat sen kehittymiseen. Lapsilla resilienssi liittyy erityisesti vaikeista tunteista selviytymiseen (Trogen, 2020, s. 176). Resilienssiresurssit, jotka muodostuvat varhaislapsuudessa, ovat keskeisessä osassa koko elämän ajan. (Losoi, 2015, 26; Stainton ym., 2019; Hyvönen ym., 2019, s. 27, 2.)

Joidenkin tutkijoiden mielestä resilienssi rakentuu jatkuvasti aivan arkisissa ja tavallisissakin tilanteissa, jopa näennäisesti positiivisissa, sopeutumista vaativissa tilanteissa (Joutsenniemi & Lipponen, 2015). Olen soveltanut tätä näkemystä omassa tutkimuksessani, joten en ole keskittynyt erityisesti traumojen kautta rakentuvaan resilienssiin. Mahdollisia traumoja ei voi kuitenkaan kokonaan rajata tutkimukseni ulkopuolelle, koska aihe käsittelee elämää yleisesti.

Resilienssiprosessiin ja resilienssin laatuun vaikuttavat koko eliniän yksilöstä, lähipiiristä sekä ympäristöstä kumpuavien suojaavien ja riskitekijöiden vuorovaikutus (Joutsenniemi & Lipponen, 2015). Erilaiset psyykkiset, sosiaaliset ja biologiset tekijät vaikuttavat lapsen ja hänen kehitykseensä aina jollain tavalla, joko negatiivisesti tai positiivisesti. Riski- ja

suojatekijöitä on löydettävissä lapsesta itsestään, vanhemmista ja vanhempiin liittyvistä asioista sekä perheen ja sosiaalisen ympäristön tekijöistä. Lapsuudessa suojaavia tekijöitä ovat erityisesti vanhemman tuki ja hyvä vuorovaikutus vanhemman kanssa, hyvät kaverisuhteet sekä positiiviset persoonallisuuden piirteet. (Mäntymaa & Tamminen, 1999; Poijula, 2018, s. 91.)

Lapsen resilienssin muodostuminen ja ylläpitäminen eivät ole sisäsyntyisiä, vaan vaativat tukea aikuisilta. Vaikeuksia kohdatessa ihmisen tarpeeksi vahvalle tasolle kehittynyt resilienssi voi lieventää tai ehkäistä vastoinkäymisten negatiivisia vaikutuksia. (Joutsenniemi & Lipponen, 2015.) Yksilötason resilienssin ennakoiminen on kuitenkin haastavaa (Hyvönen ym., 2019, s. 82). Ihmisillä on synnynnäisesti omanlaisensa temperamentti ja tämä osaltaan vaikuttaa siihen, miten erilaisilla ihmiset suhtautuvat asioihin (Vienola, 2016). Lisäksi ihmisen osallisuus kussakin hetkessä vaikuttaa siihen, miten kukakin hetken kokee (Suorsa, 2014, s. 63).

3.2 Resilienssin tutkiminen ja mittaaminen

Resilienssin systemaattisempi tutkimus juontaa juurensa psykologisiin tutkimuksiin toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, jolloin tutkittiin sodasta selviytyneitä lapsia. Lasten resilienssitutkimusten aloitus ajoittuu 1950 ja 1960 -luville. (Hyvönen ym., 2019, s. 9.) Resilienssitutkimus on painottunut vahvasti psykologian puolelle, mutta sen muuntuvan luonteen vuoksi tarvetta on nähty olevan myös laaja-alaisemmille tutkimuksille. Erityisesti empiiriselle tutkimukselle, joka selventäisi suojaavien tekijöiden ja resilienssin prosesseja tarkemmin, olisi tarvetta.

Resilienssin tutkimukseen liittyy kuitenkin teoreettisia ja metodologisia haasteita, vaikka resilienssin arvo ymmärretään tutkimuksen kentällä. Haasteet liittyvät etenkin käsitteen määrittelemiseen, mittaamiseen, resilienssin todistamiseen dynaamiseksi prosessiksi sekä resilienssiprosessien tunnistamiseen ja ymmärtämiseen. (Stainton ym., 2019; Joutsenniemi & Lipponen, 2015.) Hedreniuksen ja Johanssonin (2016, s. 156) mukaan mittaamisen ja määrittelyn avainasioina voidaan kuitenkin nähdä kyky säilyttää vakaus, sopeutuminen, toipuminen ja kehittyminen.

Positiivisen psykologian tutkimukset posttraumaattisesta kasvusta lisääntyivät 1990-luvulla, kun haluttiin kiinnittää huomiota, ihmisessä ilmenevien haasteiden sijaan, jo toimiviin

asioihin sekä huomioida sisäisten ja ulkoisten tekijöiden yhteisvaikutus (Joutsenniemi & Lipponen, 2015). Alun perinkin resilienssi-käsitteen ilmestyminen lasten kehitystä koskevaan tutkimuskirjallisuuteen ajoittuu aikaan, jolloin huomio käännettiin vikapohjaisista kehitysmalleista vahvuuspohjaisiin (Poijula, 2018, s. 94).

Resilienssiprosessin arvioinnissa tarkastellaan ihmisen toimijuutta ja sitä, mihin se johtaa (Joutsenniemi & Lipponen, 2015). Yksilöresilienssiä on mielekästä tarkastella suhteessa ympäristötekijöihin (Hyvönen ym., 2019, s. 27). Esimerkiksi sosiaalisen resilienssin käsitteen avulla voidaan tarkastella yksilöresilienssin ja ympäristön välisiä yhteyksiä. Ihmisen sosiaalisella ympäristöllä on suuri vaikutus siihen, miten yksilölliset piirteet ihmisessä kehittyvät. Yhteisö onkin merkittävässä asemassa yksilön resilienssipiirteiden tukemisessa, tai päinvastoin niiden tukahduttamisessa. (Hyvönen ym., 2019, s. 31.)

Resilienssin arviointi on liittynyt tavallisesti johonkin elämäntilanteeseen, koska sen ilmeneminen vaihtelee eri tilanteissa. Yleisesti käytössä olevina positiivisen sopeutumisen indikaattoreina on nähty psyykinen hyvinvointi ja vähäinen oireilu. Näistä on sovellettu edelleen tutkittavalle ryhmälle sopivia indikaattoreita. Tavallisia indikaattoreita ovat esimerkiksi ikätasolle sopiva taito- ja toimintakykytaso sekä sosiaaliset taidot ja kyvyt. Indikaattoreissa on myös huomioitava vastoinkäymisten vaikeusaste, jolla voi olla vaikutusta indikaattorien toimivuuteen ja tulkinnallisuuteen. Indikaattorien tulee olla myös mielekkäitä ja sopivia tutkittavaan kulttuuriin, koska samat asiat eivät välttämättä osoita positiivista sopeutumista erilaisissa kulttuureissa. (Joutsenniemi & Lipponen, 2015.)

4 Saamelainen kasvat

Tämä luku kertoo yleisesti saamelaisesta kasvatuksesta, sen arvoista ja perinteisestä kasvatustyylistä. Luku avaa myös saamelaista varhaiskasvatusta. Perinnetiedon ja useiden tutkimusten mukaan saamelaisessa kulttuurissa on havaittavissa yhtenevä perinteinen kasvatusajattelu, vaikka saamelaisestakin kasvatuksesta löytyy poikkeamia (Aikio, 2010, s. 28; 2007, s. 115). Esimerkiksi luontoyhteys sekä suku ja yhteisöllisyys ovat hyvin tärkeitä saamelaisille. Nämä arvot ovat yhteisiä myös muiden alkuperäiskansojen kanssa.

4.1 Perinteinen saamelainen kasvat

Ihmiskuva saamelaisessa kulttuurissa on optimistinen ja lapsen kasvuun ja kehitykseen suhtaudutaan luottavaisesti ja kärsivällisesti. Kaikki ihmiset nähdään samanarvoisina. Lapsia tuetaan heidän kasvaessaan ja autetaan heitä löytämään potentiaalinsa. (Sieppi & Hirvonen, 2019.) Saamelaisen kasvatuksen tavoitteena on tukea lasten kasvamista taidoiltaan ja persoonallisuudeltaan monipuolisiksi sekä tukea heidän havainnointi- ja itsearviointikyvyn kehittymistä. Suvulla ja yhteisöllä on perinteisesti ollut jopa lapsen kasvatusoikeus ja -vastuu (Saamelaiskäräjät, 2009, s. 11).

Saamelaiselle kasvatukselle on ominaista holistisuus eli kokonaisvaltaisuus kasvatuksessa sekä epäsuora kasvatustapa. Holistiseen kasvatukseen kuuluu kokonaisuuden huomiointi, kuten tunteiden huomiointi osana kasvatusta. Tunteiden kautta lapset oppivat itse arvioimaan asioiden merkityksiä ja arvoja. Tunteiden kautta on saavutettavissa paljon enemmän tietoa, kuin pelkästään puhtaan, tunteista erillään olevan, tiedon kautta. Tämä kuvastaa samalla myös saamelaisten epäsuoraa kasvatustapaa. Saamelaisessa kasvatuksessa keskeisessä osassa on myös kertomaperinne. Kertomaperinteen tavoitteena ovat erityisesti perinteisen tiedon ja kielen siirtäminen, arvo- ja tunnekasvat

Tarinoinnin tavoitteena on myös mielikuvituksen ja hahmottamiskyvyn kehittyminen (Aikio, A., 2019; 2008.)

Saamelaisten eläminen ja selviytyminen on ollut perinteisesti sidoksissa luonnon kiertokulkuun ja vuotuiskiertoon. Luonnonvaroja on käytetty kestävästi sekä kunnioitettu ja hoidettu luontoa. Saamelaisten perinteinen tietämys onkin suurilta osin tietämystä luonnosta ja siellä selviytymisestä. (Saamelaiskäräjät, 2009, s. 11.) Nykypäivän saamelainen kasvat

on edelleenkin vahvasti kytköksissä perinteiseen kasvatustajatteluun, vaikka elinolosuhteet ovat muuttuneet (Laiti, 2018, s. 56).

4.2 Saamelainen varhaiskasvatus

Saamelaiseen kasvatukseen sisältyy monissa perheissä, erityisesti nykyaikana, myös saamelainen varhaiskasvatus. Sekä valtakunnallisen että saamelaisen varhaiskasvatuksen päämääränä on tukea ja edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista, eli kokonaisvaltaista hyvinvointia, yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus nähdään tärkeänä osana lapsen kasvun ja kehityksen polkua. (Opetushallitus, 2019, s. 13, 19; Saamelaiskäräjät, 2009, s. 47.) Saamelaisella varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli saamelaisen kulttuurin ja lasten saamelaisen identiteetin tukijana. Saamelaisen varhaiskasvatuksen toteutus pohjautuu suurelta osin saamelaiseen kulttuuriin ja sen arvoihin. (Saamelaiskäräjät, 2009, s. 47; Laiti, 2018, s. 56.)

Saamelaisen varhaiskasvatuksen arjessa toimitaan saamelaisen pedagogiikan mukaan, huomioiden kulttuuriset perinteet institutionaalisessa kasvatuksessa (Keskitalo, Äärelä-Vihriälä & Peltola, 2019). Saamelaispedagogiikan viittekehys nojaa kulttuurillisten tekijöiden ohella teorian tietoon (Keskitalo & Määttä, 2011, s. 46). Saamelaisen varhaiskasvatuksen enkulturaatiotehtävän mukaisesti kulttuuria halutaan vaalia kokonaisvaltaisesti parhaalla mahdollisella tavalla (Laiti, 2018, s. 56). Saamelaisella varhaiskasvatuksella tarkoitan, kuten Laitikin (2018, s. 53) termin määrittelee, saamelaisille lapsiperheille suunnattua saamenkielistä varhaiskasvatustoimintaa eli käytännössä äidinkielistä varhaiskasvatusta tai kielipesätoimintaa. Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma (Saamelaiskäräjät, 2009) kuvaa seuraavalla tavalla sitä, millainen ihminen saamelaisen varhaiskasvatuksen päämääränä on:

Saamelaisen varhaiskasvatuksen päämääränä on ihminen, joka on itsenäinen, vastuullinen, sosiaalinen, luonteeltaan ja taidoiltaan monipuolinen ja jolla on omaa tahdonvoimaa ja arviointikykyä ja joka pärjää uudenaikaisessa yhteiskunnassa (s. 7).

Laitin tutkimuksessa varhaiskasvattajien kertomuksista (2018, s. 206) käy ilmi saamelaisen varhaiskasvatuksen arjen toteutuksen Suomessa perustuvan ennen kaikkea saamelaisen kulttuurin toteuttamiselle, josta keskeisimpinä elementteinä nousevat esiin luonto, aitous, yhteisöllisyys ja kieli. Tämän lisäksi arjen toteutus perustuu luonnollisesti myös valtakulttuurin varhaiskasvatukselle asettamiin lakiin ja lähtökohtiin.

5 Saamelainen kasvatusta ja resilienssi

Tämä luku käsittelee saamelaisen kasvatusta ja resilienssin yhteyksiä, joten kappale tuo esiin tutkimuksen tulokset. Tulokset viittaavat saamelaisen kasvatusta vahvasti tukevan yksilön resilienssin vahvistumista. Avaintekijöinä näyttäytyvät kasvatusta kokonaisvaltaisuus ja tavoitteellisuus sekä yhteisöllinen ja osallistava kasvatusta, mikä perustuu lasta kunnioittavaan epäsuoraan kasvatustapaan. Alaluvuissa on jaoteltuna selkeimmät asiat, jotka kuvastavat lapsen resilienssin vahvistumista tukevia tai ilmentäviä tekijöitä saamelaisessa kasvatusta. Tuloksissa korostuvat kasvatusta kokonaisvaltaisuuden resilienssiä vahvistava vaikutus, lannistumattomuuden tukeminen, tapa kohdata todellisuus sekä siihen liittyvä optimismi, tunteiden säätelykyvyn tukeminen, sosiaalinen tukiverkko ja sosiaalisten taitojen kehittyminen sekä merkityksellisyyden löytäminen kulttuurista ja luonnosta.

5.1 Kasvatusta kokonaisvaltaisuuden resilienssiä vahvistava vaikutus

Kasvatusta saamelaiset painottavat erityisesti sitä, millainen ihminen kasvatusta tuloksena syntyy (Aikio, 2007, s. 114–115). Saamelaisilla kasvatusta korkein päämäärä on ollut Balton (1997, s. 40) lähteiden mukaan kasvattaa lapsi pärjäämään samankaltaisessa elämässä kuin kasvattajansa elävät ja ovat kasvaneet. Eräs resilienssin laaja määrittely kuvaa resilienssiä ”dynaamisen systeemin kyvyksi sopeutua onnistuneesti häiriöihin, jotka uhkaavat sen toimintaa, elinkykyisyyttä tai kehitystä” (Poijula, 2018, s.17).

Boinen ja Sausin tutkimuksessa (2012) saamelaisten isien kasvatustaihanteita ilmentävissä strategioissa keskeistä on omaksua kyky pärjätä hyvin ja tulla toimeen muiden kanssa. Tämä vaatii myös kykyä sopeutua tilanteiden vaatimilla tavoilla. Tällaiset kyvyt luovat edellytyksiä toimia elämässä ja toisten kanssa positiivisia tuloksia saavuttaen. Tutkimuksen mukaan saamelaisten tavoitteena on ensisijaisesti kasvattaa lapsista kykeneviä toimimaan itsenäisesti ja samalla arvioimaan itse tavat, joilla he parhaiten voivat suojella itseään. Toisin sanoen voisi tavoitteena ilmaista olevan se, että lapsi saavuttaa kyvyn hyvien valintojen tekemiseen (ks. *birget*, luku 1).

Boinen ja Sausin mukaan tässä kasvatustaajattelussa korostuvat myös lasten vahvuudet. Saamelaisessa kasvatusta itsenäisyyden opettelussa lapsella on aina vanhemman henkilön tuki käytettävissään, joten yksin lasta ei kuitenkaan jätetä selviämään (Boine & Saus, 2012).

Lähipiirin antama tuki ja kannustus ovatkin lapsen resilienssin tukemisessa keskeinen suojaava tekijä (Poijula, 2018, s. 100–101). Eheyden ja tasapainaisuuden tavoittelu kaikin puolin on ominaista koko saamelaisessa kulttuurissa. Tämä pätee myös kasvatuksessa, jossa tavoitteena on monipuolisen kehittymisen kautta ihmisestä muotoutuva harmoninen kokonaisuus. Hyvä kasvatusta saamelaisille merkitsee sitä, että sen tuloksena ihmisestä kehittyy monipuolisesti taitava ja avarakatseinen. Ihanteena nähdään se, että ihminen voi mahdollisimman monipuolisesti hyödyntää vahvuuksiaan ja näin vaikuttaa oman elämänsä laatuun. (Aikio, 2010, s. 28–30.) Saamelaisille ominaisen holistisuuden johdosta he ovat yleensä taitavia monipuolisissa asioissa. Tämä taas edistää sopeutuvuutta sekä nopeaa uusien asioiden hallintaa. (Aikio, 2007, s. 115–117.)

Pärjäämiseen elämässä kuuluvat myös hyvät henkiset voimavarat ja kyky käyttää niitä. Näitä ovat esimerkiksi mielentyyneys, itsesääätelytaidot ja positiiviset tunteet. (Sieppi & Hirvonen, 2019.) Samat henkiset voimavarat ilmentävät myös vahvaa yksilöresilienssiä (ks. liite) ja auttavat esimerkiksi haastavista tilanteista selviytymisessä. Vahvaa yksilöresilienssiä tiivistetyn RS-skaalan kysymysten (ks. liite) perusteella ilmentävät erityisesti usko ja luottamus itseensä, optimismi, hallinnan tunne sekä merkityksellisyyden kokeminen.

Näitä edellä mainittuja yksilöresilienssiin liittyviä tunteita lapsi pääsee vahvistamaan myös mielekkään leikin kautta. Saamelaisessa kulttuurissa aikuinen ja lapsi nähdään samanarvoisina. (Magga, 2001, s. 51; Äärelä, 2016, s. 76–77.) Tämä ilmenee esimerkiksi saamelaisessa ihmiskäsityksessä, jonka mukaan lapset oppivat asioita omaan tahtiinsa ja oppiminen jatkuu koko eliniän (Balto, 1997, 122; Aikio, 2007, s. 115). Leikki on saamelaisessa kulttuurissa hyvin merkittävässä asemassa osana lasten kasvamista ja oppimista. Leikille annetaankin paljon tilaa ja arvoa. Lasten leikki on perinteisesti koostunut paljon aikuisten toiminnan mallintamisesta, ja näin he ovat saaneet omaan tahtiinsa omaksua myöhemminkin tarvittavia fyysisiä ja henkisiä taitoja. (Balto, 1997, s. 41–43).

5.2 Lannistumattomuuden tukeminen

Autonomia, itseensä luottaminen ja positiivinen usko pärjäämiseen ovat ominaista resilienteillemme ihmisille (Poijula, 2018, s. 142). Saamelaisessa kasvatuksessa lapsen itsenäisyys ja omatoimisuus syntyvät, kun lapsi saa mahdollisimman vapaasti harjoitella itse erilaisia asioita. Lapsi saa kokeilla, erehtyä, onnistua ja erityisesti oppia oman kokemuksen kautta. Tärkeänä elementtinä lapsen itsenäisyyden, omatoimisuuden ja niitä tukevan sisäisen

motivaation kehittymisen kannalta on aikuisten sensitiivinen suhtautuminen lapsen toimintaan ja tekoihin. Suhtautuminen on hyväksyvää heikommastakin tuloksesta huolimatta. Lisäksi vanhemman positiiviset odotukset ja luottaminen lapseen, yhdessä vastuun antamisen kanssa, kasvattavat lapsen vastuuntuntoa, ongelmanratkaisukykyä sekä halua onnistua ja selviytyä. (Balto, 1997, 122–123.) Vapaudessa korostuu myös vastuu. Saamelaiden vapaus on kuitenkin ennen kaikkea positiivista eli vapautta johonkin (ei jostakin). Vapaus edellyttää myös suuntautumistaitoja ja nämä saamelaisilla kehittyvät yleensä hyväksi. (Aikio, 2007, s. 118, 120.)

Martelan ja Jarenkon (2014, s. 14–16) mukaan sisäinen motivaatio koostuu kolmesta perustekijästä: omaehtoisuudesta, kyvykkyydestä ja yhteisöllisyydestä. Näillä tekijöillä on hyvin merkittävä rooli ihmisen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Sisäinen motivaatio lähtee yksilön omasta innostuksesta sekä kiinnostuksista käsin. Ihminen tuntee sisäisen motivaation ansiosta niin sanotusti vetoa jonkin asian tekemiseen. Se on siis luonteeltaan positiivista. Sisäisen motivaation voi siis tulkita näin ollen tukevan lannistumattomuutta, koska se kannustaa toimimaan jotakin kohti. Sisäinen motivaatio on ajankohtainen aihe positiivisen pedagogiikan ja lapsilähtöisen kasvatuksen näkökulmasta. ”Positiivisen tavoittelun ylläpitäminen” on myös osa resilienssiä (Pojjula, 2018, s. 28).

Saamelaisessa yhteisössä on tavallista, että isommat lapset ovat apuna huolehtimassa pienemmistä lapsista. Lapsille annetaan ikätason mukaan vastuuta ja vapautta. (Sieppi & Hirvonen, 2019.) Yksi perheeseen liittyvä lapsen resilienssitekijä onkin arvostettu sosiaalinen rooli kotona. Tätä voi olla esimerkiksi se, että lapsi otetaan avuksi kotitöihin ja pienempien lasten hoitoon. (Pojjula, 2018, s. 103.) Tällainen luottamuksen osoitus tukee lapsen sisäisen motivaation vahvistumista ja halua onnistua. Balto (1997) kuvaa seuraavassa esimerkissä omaa lapsuutensa kokemusta äitinsä optimistisesta luottamisesta hänen leivontataitoihinsa sekä sen vaikutusta hänen motivaatioonsa oppia ja selviytyä tehtävästä:

Tapa jolla minun kanssa puhui, osoitti että hän *odotti* minun kykenevän siihen. Leivät kovettuivat kiviksi, mutta äiti ei moittinut minua siitä. Niin minusta tuli hyvin utelias tietämään, miten toisella kertaa voin osata paremmin. (s. 123. suom..)

Resilienssillä viitataan lannistumattomuuteen epäonnistumisista huolimatta ja sitkeään uudelleen yrittämiseen eli positiiviseen sopeutumiseen vastoinkäymisten edessä. Tätä ilmentää sisua, joka nähdään resilienssiä tukevana asiana. (Lahti, 2015.) Itsenäisyyden

harjoittelu ja ennen kaikkea omat onnistumiset lisäävät pätevyyden ja hallinnan tunnetta sekä esimerkiksi ongelmanratkaisutaitoja. Ne ovat suojaavia tekijöitä lapsella ja siten myös edullisia resilienssille. Onnistuminen vaikeissa tehtävissä vahvistaa lapsen itsetuntoa ja kehittää sisäistä hallinnan tunnetta (*locus of control*). Tällöin lapsella on optimistinen uskomus siitä, että hän on kykenevä muokkaamaan elämänsä tapahtumia itse. (Poijula, 2018, s. 100–101, 108, 95.) Resilienssiä on hyödyllistä kehittää jo pienestä pitäen, koska aikuisuudessa se on haastavampaa (Trogen, 2020, s. 176). Haastaviin elämäntilanteisiin voi liittyä myös kontrollin menettämisen tunne, mutta vastapainona tähän pidetään juuri aktiivisuutta ja sen luomaa mahdollisuutta asioiden hallintaan otosta. Aktiivisuus vähentää riippuvuutta muista sekä vahvistaa toivoa vaikeissa kokemuksissa. (Hedrenius & Johansson, 2016, s. 205.)

5.3 Todellisuuden kohtaaminen ja optimismi

Esimerkki Balton lapsuuden kokemuksesta (ks. kpl. 5.2) kuvastaa todellisuuden hyväksymistä hyvin. Äiti antaa lapselle mahdollisuuden itse havainnoida todellisuutta omista leivontataidoistaan, koska ei arvostele leipomisen tulosta. Samalla lapsi kohtaa itse realistisen todellisuuden omista taidoistaan. Lempeän suhtautumisen ansiosta lapsella viriää mielenkiinto kehittyä. Toisaalta lapsella on jo selkeästi itseluottamusta tarttua toimeen itsenäisesti. Yleisen mielenkiinnon heräämistä eri asioita kohtaan tukee se, että lapsi saa vapaasti kokeilla monenlaisia asioita. Optimistinen ja toiveikas ajattelu sekä itseluottamus ovat tulevaisuuteen suuntautuva voimavara. Tällainen optimaalinen kognitiivinen taito on nimenomaan kyky suhtautua todellisuuteen realistisesti, mutta samalla sopivan optimistisesti. Tärkeänä voimavarana esimerkiksi vaikeuksia kohdatessa näyttäytyy myös resurssien säätely ja kohdentaminen tarpeen mukaan. Tässä apuna toimivat juuri realistinen ja optimistinen ajattelu sekä positiiviset tunteet. (Hyvönen ym., 2019, s. 29–30.)

Todellisuuden hyväksyminen sellaisenaan liittyy positiiviseen eteenpäin suuntautumisen mahdollisuuteen. Yleinen kiinnostus asioihin luo lisäksi hyvät olosuhteet laajempaan ymmärrykseen sekä positiiviseen itsereflektioon, jotka tukevat myös ymmärrystä omasta vastuun kantamisesta. Nämä kuuluvat yksilön resilienssiresursseihin. (Hyvönen ym., 2019, s. 29.) Saamelaiseen kasvatukseen kuuluu myös vaatimattomuus. Tämä ilmenee siten, että esimerkiksi liiallista kehumista vältetään. Saamelaiset arvioivatkin omat taitotasonsa melko

realistisesti ja tämän vuoksi myös tulevan toiminnan arviointi on realistista. (Aikio, 2007, s. 117–118.)

Saamelaisen kasvatuksen yhtenä päämääränä on ihminen, joka on ulkoisesti turvattu ja sisäisesti vapaa. Tätä ilmentää esimerkiksi saamelaisten suhtautuminen tulevaisuuteen. Saamelaiset ajattelevat, että ihmisellä tulee olla näkemys tulevaisuudestaan. Tämä näkemys saamelaisilla on hyvin laaja ja monipuolinen, mutta kuitenkin selkeä. Mahdollisimman vähän vaihtoehtoja halutaan sulkea pois mahdollisuuksista. Aikion mukaan hyvään elämänpolitiikkaan kuuluu taito elää kohtuudessa ja tämä edellyttää hyvää kulttuuritajua sekä hyvää sisäistä ja ulkoista elämäntilintä. Valinnat vaihtoehtojen välillä tehdään tarpeen tullen. Fyysinen ja emotionaalinen kokemus monipuolisista töistä luovat kuitenkin hyvän realistisen pohjan valintojen tekemiseen. (Aikio, 2007, s. 113, 116–119.) Tämä näkemys tulevaisuudesta ilmentää sisäistä vapautta ja antaa samalla ulkoista turvaa monipuolisilla mahdollisuuksilla. Ihmisen näkemys monista mahdollisuuksistaan ilmentää myös itseluottamusta ja uskoa omaan kykyihinsä

Yksilön resilienssi- ja optimismin piirteitä ilmentävää optimismia ja mahdollisuuksien näkemistä (Pojjula, 2018, s. 125) osoittaa myös saamelaisten suhtautuminen monikulttuurisuuteen ja muihin erilaisuuksiin. Tässä yhteydessä Aikio (2010) puhuu erilaisuuksien yhteydestä. Se ilmentää solidaarisuutta, suhtautumista erilaisuuksiin yhdenvertaisesti ja kunnioittavasti, jolloin erilaisuuksien välillä voidaan nähdä ristiriitojen sijaan yhteyksiä ja mahdollisuuksia. Saamelaiset ovat painottaneet kasvatuksessa monikulttuurisessa ympäristössä elävälle ihmiselle tarpeellisia ominaisuuksia, kuten hyvää havainnointi- ja arvostelukykä, kykyä nähdä kokonaisuus sekä vahvaa itsetuntoa (Aikio, 2010, s. 127).

5.4 Tunteiden säätelykyvyn tukeminen

Odotukset lapsen kasvun ja oppimisen suhteen ovat saamelaisessa kulttuurissa optimistiset ja niihin suhtaudutaan kärsivällisesti. Tällainen suhtautuminen lapsen toimintaan tukee lapsen tunteiden säätelykyvyn kehittymistä. Hyvä tunteiden säätelykyky on yksi selviytymiskeino vaikeuksissa. Sen avulla ihminen säätelee ja vähentää tunteidensa stressaavuutta, ehkäisee negatiivista käyttäytymistään sekä lisää tunne-elämänsä joustavuutta ja avoimuutta. Tunteiden säätelyllä on biologinen pohja, mutta se kehittyy suurelta osin lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksessa, vanhemman mallin ja kasvatuksen kautta. Hyvän tunteiden säätelykyvyn

kehittymistä tukee kodin myönteinen ja sensitiivinen ilmapiiri sekä vanhemman hyväksyvä ja vastaanottavainen suhtautuminen lapseen. (Pojjula, 2018, s. 105–106.)

Saamelaiset ovat perinteisesti käyttäneet monenlaisia keinoja lapsen tunteiden hallinnan tukemiseksi ja konfliktien välttämiseksi. Tarkoituksena on ollut suunnata lapsen huomio hetkellisesti haasteita tuottavasta asiasta jonnekin muualle konfliktien lieventämiseksi tai muuten tukea lapsen henkistä hyvinvointia (Balto, 1997, s. 105–109.) Tarkkaavaisuuden tietoinen suuntaaminen voikin ehkäistä tunnemyrskyjä ja suojata lasta stressikuormitukselta. Stressitilanteessakin tarkkaavaisuuden suuntaaminen johonkin tiettyyn asiaan tasaa hengitystä ja sitä kautta rauhoittaa kehoa sekä mieltä. Tarkkaavuuden suuntaaminen vahvistaa myös itsesääätelyä. Lapsella on myös tulevaisuudessa helpompi hallita mieltään, jos häntä autetaan mahdollisimman usein mielenhallinnassa, esimerkiksi rauhoittumisessa. Mielenhallinnan taidot auttavat myös muutoksiin sopeutumisessa. (Sainio, Pajulahti & Sajaniemi, 2020, s. 59–62.)

Duaalin (kaksikko) käyttö on yksi tapa, jolla saamelainen kasvattaja tukee lapsen tunteiden säätelykyvyn kehittymistä sensitiivisellä tavalla. Duaalia (esimerkiksi me-muotoa) käyttämällä aikuinen voi esimerkiksi lieventää lapsen häpeän tunnetta nolon asian tai vahingon sattuessa ottamalla itselleen osan syyllisyyden ja häpeän taakasta. Tällaiset epäsuorat kasvatustavat muutenkin vähentävät lapsen suoranaista häpäisyä ja suojelevat lapsen integriteettiä. (Aikio, M., 2008, s. 11.)

Kertomaperinne on myös yhteydessä tunne-elämään ja sen kehitykseen. Kertominen edistää ihmisen mielenterveyttä ja edesauttaa vaikeiden elämäntilanteiden tai negatiivisten tunteiden yli pääsemisessä. Tarinointi kehittää ihmisen minäkuva, itsetuntoa ja vahvistaa identiteettiä. Nämä asiat taas tukevat elämässä pärjäämistä. (Aikio, A., 2008.) Saamelainen musiikkiperinne on osa kertomaperinnettä. Musiikin kautta voi myös käsitellä monenlaisia tunteita ja asioita (Saamelaiskäräjät, 2009, s. 17).

5.5 Perheen tuki ja sosiaalisten taitojen kehittyminen

Epävirallinen kodin ulkopuolinen tukijärjestelmä ja tukea antava laajennettu perhe nähdään kehitystä suojaavina tekijöinä (Pojjula, 2018, s. 94, 103). Vuorovaikutussuhde ympäristön ja yhteisön kanssa vaikuttaakin paljon myös resilienssin muotoutumiseen (Hyvönen ym., 2019, s. 30–31). Saamelaiselle kulttuurille on ominaista yhteisöllinen kasvatus. Saamelainen

perhekäsitys on laaja ja perheeseen katsotaan kuuluvaksi ydinperheen lisäksi etenkin isovanhemmat sekä lähimmät sukulaiset. Suku muutenkin on erittäin tärkeä saamelaisille. Suku on hyvin merkittävässä asemassa perinteisen tiedon siirrossa sekä lasten kasvamisessa osaksi yhteisöä. Erityisesti yhteiset työt ovat keskeisessä asemassa yhteisöllisyyden tukijana. Saamelaisessa kulttuurissa lapsetkin ovat jo pienenä aikuisten mukana opettelemassa monenlaisia töitä. (Äärelä, 2016, s. 73–75.) Laaja suku merkitsee saamelaisille myös mahdollisuutta saada tukea ja apua tarvittaessa (Balto, 1997, s. 81).

Boinen ja Sausin (2012) mukaan *birgehallas* (pohjoissaam.) saamelaisten kasvatustavoitteena ja -tavoitteena liittyy sosiaalisiin suhteisiin ja merkitsee pärjäämistä sekä yhteisymmärryksen saavuttamista toisten kanssa unohtamatta kuitenkaan omaa persoonaa ja omia etuja. Empatiaan pyrkiminen on saamelaisille tärkeää itsenäisyyden opettelussa, koska ihanteellisten itsenäisten päätösten tekeminen vaatii kykyä punnita valintojaan myös muiden kannalta sekä pyrkimystä välttää muiden vahingoittamista. Birgehallas-käsitettä voisi verrata sosiaaliseen pätevyyskäsitteeseen, koska sekin on kykyä toimia sosiaalisissa tilanteissa samanaikaisesti kohti omia ja toisten tavoitteita (Poijula, 2018, s. 109).

Sosiaaliseen pätevyyskäsitteeseen, kuten myös birgehallas-kasvatustavoitteeseen, tarvitaan empatiakykyä, itsetietoisuutta ja kykyä ilmaista omia mielipiteitään. Sosiaalinen pätevyys vaatii yhteistyöhalua, toisten kuuntelemista ja huomioimista, mutta samalla myös oman edun huomioimista. Lapsen sosiaalisiin valmiuksiin kuuluvat esimerkiksi itseilmaisutaidot, ongelmanratkaisutaidot, myönteiset asenteet ja yhteistyökyky sekä vaikeista tilanteista selviytyminen. Sosiaalinen pätevyys vaikuttaa näin ollen myönteisesti resilienssiin. (Poijula, 2018, s. 109; 91.) Näiden taitojen saavuttamista saamelaisessa kasvatuksessa tavoitellaan muun muassa birgehallas -strategian kautta. Myös *nárrideapmi* (pohjoissaam.) eli narraaminen on saamelaisten kasvatukseen liittyvä metodi, jonka tarkoituksena on ollut harjaannuttaa lapsia pärjäämään sosiaalisissa tilanteissa sekä tuntemattomien ihmisten kanssa (Balto, 1997, s. 123). Narraamisen tavoitteena on opettaa myös huumorintajua ja tunteiden hallintaa. Narraaminen oikeaoppisesti kasvatustavoitteena käytettynä on hienovaraista ja lapsen itsetuntoa vahvistavaa. (Aikio, M., 2008, s. 11–12.)

Havaintojen teko ja havainnointitaito ovat keskeisessä asemassa saamelaisessa kulttuurissa monella tapaa. Havainnointitaitojen kehittymistä tuetaan varsinkin epäsuoran kasvatustavan keinoin. Nárrideapmi on yksi saamelaiseen kasvatukseen kuuluvista epäsuorista kasvatustavoitteista. Epäsuoran kasvatuksen lähtökohta on, että lapsi oppii itse tekemään

havaintoja ja johtopäätöksiä. Siinä vältetään lapsen suoraa ohjaamista. Saamelaisessa puheessa on muutenkin tavallista monimerkityksellisyys, jonka ymmärtäminen on kuulijan tehtävä (Aikio, 2007, s. 114–115). Saamelainen monipuolinen tarinankerronta (pohjoissaam. *máinnasteapmi*) on yksi tapa siirtää tietoa ja arvoja seuraaville sukupolville. Tarinoiden kautta lapsi pääsee havainnoimaan monenlaisia kulttuuriin ja sen erilaisiin tilanteisiin liittyviä arvoja ja merkityksiä sekä ihmisen tunteisiin ja käytökseen liittyviä asioita. (Aikio, M., 2008, s. 10–11.) Tarinointia käytetään myös yhtenä epäsuorana kasvatukseen.

Vaikeista asioista puhuminen toteutetaan tavallisesti vierekkäin puhumalla eli pohjoissaameksi *bálddalagaid*. Tällöin puhuminen tapahtuu ilman jatkuvaa katsekontaktia esimerkiksi jonkin yhteisen tekemisen lomassa. Vierekkäin puhuminen helpottaa asioista avautumista ja tunteiden esiin tuomista sekä ottaa huomioon lasten haavoittuvuuden ja luo turvallisuuden tunnetta. Saamelaiset kunnioittavat ja haluavat suojella lapsen integriteettiä, joka ilmenee myös *gulahallat*-keskustelumuodossa. Se on keskustelutapa, jonka tavoite on ymmärtää ja kuunnella toista aidosti. Gulahallat-keskustelumuoto vaatii kärsivällisyyttä ja herkkyyttä aikuiselta, koska silloin asioita käsitellään lapsen kehitysvalmiuksien mukaisesti ja vasta sopivan hetken tullen. Se ei ole mitenkään lasta painostavaa. (Boine & Saus, 2012.)

Saamelaisten kasvatustavoissa on havaittavissa monia yksilön sosiaalista resilienssiä ilmentäviä piirteitä, kuten huolenpitoa ja kunnioitusta viestivä kommunikointi sekä hyväntahtoisuus. Sosiaalinen resilienssi kuvastaa yksilön ja ympäristön välisiä kytköksiä ja erityisesti kykyä toimia sosiaalisia suhteita ylläpitäen sekä toipua stressitekijöistä. Sosiaalinen resilienssi tukee yksilön mukautuvaa kehittymistä yksilöllisesti sekä suhteessa ympäristöön. (Hyvönen ym., 2019, s. 30–31.)

Vanhempi, käyttäessään esimerkiksi *bálddalagaid* ja *gulahallat* -menetelmiä, osoittaa itse vahvaa sosiaalista resilienssiä ja samalla siirtää esimerkillään näitä resilienssin tärkeitä ominaisuuksia myös lapselleen. Gulahallat ja *bálddalagaid* -menetelmät ilmentävät aitoa huolenpitoa ja toisen ihmisen kunnioitusta. Lapsen kyky avautua ja keskustella vaikeista asioista, *bálddalagaid*-menetelmän ansiosta, osoittaa myös lapsen havaitsevan aikuisen kunnioituksen häntä kohtaan. Samoin se osoittaa lapsen riittävää luottamusta aikuiseen. Tällainen luottamuksen osoitus on saavutettu ansaitusti ja lapsen ehdoilla, jolloin lapsi ei osoita vain kritiikitöntä luottamusta.

Aikuinen pyrkii näillä kommunikointimenetelmillä aidosti ymmärtämään lasta, osoittaen myös empatiaa ja suvaitsevaisuutta. Samalla hän ilmentää muiden ja itsensä hyvinvointia edistäviä arvoja sekä tukee lapsen avoimuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lapsi saa hyvän tilaisuuden harjoitella myös tunteidensa käsittelyä ja ilmaisua turvallisessa ilmapiirissä. Nämä edellä mainitut asiat ilmentävät yhteisön ja yksilön välisten sosiaalisten suhteiden tukevan lapsen resilienssiominaisuuksien kehittymistä kyseisillä metodeilla. Samalla lapsi kehittyy myös yhteisöllisesti resilentiksi, eli hänellä kehittyvät valmiudet edistää myös yhteisön resilienttejä ominaisuuksia. (Hyvönen ym., 2019, s. 30–31.)

5.6 Kulttuuri ja luontoyhteys merkityksellisyyden lähteenä

Elämänarvojen selvyys ja merkityksellisyyden kokemus auttavat vaikeuksista eteenpäin ponnistamista. Itsetuntemus ja itsensä määrittäminen suhteessa ympäristöönsä ja ympäröiviin ihmisiin ovat keskeisessä asemassa oman elämän tarkoituksen ja merkityksen hahmottamisessa. (Hyvönen ym., 2019, s. 29.) Perinteisesti saamelaislapset ovat kasvaneet tiiviisti saamelaisyhteisön sisällä, jossa saamelainen elämäntapa ja arvot siirtyvät luonnollisesti seuraaville sukupolville. Näin saamelainen identiteetti on enemmänkin itsestään selvä kasvatuksen tulos kuin valinta. (Magga, 2001, s. 111–112.)

Saamelainen identiteetti rakentuu varsinkin kulttuuriin kuuluvien elementtien, kuten käsityötaitojen ja poroelinkeinon, kautta. Siinä samalla siirtyvät saamelaiset kulttuuriarvot, jotka ovat yksilön identiteetin kehittymisen pohjalla. Sosiaalinen identiteetti rakentuu suurelta osin saamenkielen kautta. Kieli tuo yhteenkuuluvuuden tunnetta myös saamelaiselle, jolla on vain passiivinen kielitaito. (Magga, 2001, s. 111–112.) Lapsen identiteetti sekä minäkuva rakentuvat myös vanhempiin samaistumisen kautta (Aikio, M., 2008, s. 6). Aikion (2007, s. 113) mukaan hyvään elämänpolitiikkaan tähtäävän kasvatuksen päämääränä tulee olla selkeä minäkuva, jonka ansiosta ihmiselle voi kehittyä myös vahva identiteetti ja hän tietää mihin yhteisöön kuuluu.

Yhtenä resilienssitekijänä on vahva luontosuhde eli yhteys luontoon. Luonnon läheisyys lisää ihmisen hyvinvointia ja mielenterveyttä monella tapaa vähentäen samalla sairastavuutta ja lisäten onnellisuutta. Luonnossa oleskelu auttaa aivoja ja kehoa palautumaan erilaisista kuormituksista. (Pojjula, 2018, s. 138–139.) Luontosuhteeseen sisältyy muun muassa luonnon ilmiöiden ymmärrys (Suomela & Parikka-Nihti, 2014, s. 66–67). Saamelaisille luonnon kunnioittaminen, sen monipuolinen havainnointi ja sitä kautta sen tunteminen ovat tärkeitä

taitoja, koska ne ovat mahdollistaneet etenkin luonnosta riippuvaisten elinkeinojen harjoittamisen sekä luonnossa selviämisen (Aikio, 2010, s. 35). Saamelaiset ovat perinteisesti eläneet ja liikkuneet luonnossa hyvin paljon, joten heillä on luonnollisesti vahva yhteys luontoon. Luonto on siten myös keskeisessä asemassa merkityksellisyyden kokemisessa.

Saamelaisessa ajattelussa korostuu luonnon yhteys tilakäsityksessään ja saamelaisilla on vahvoja tunnesiteitä luonnon paikkoihin. Käsitys kotipiiristä ja kulttuurimaisemasta ei rajoitu vain rakennuksiin. Siihen kuuluu hyvin laajasti myös koskematon luonto, jossa saamelaiset elävät. Luonto on osa saamelaislasten laajaa toimintaympäristöä. Lapset oppivat pienestä pitäen kunnioittamaan ja ymmärtämään luontoa sekä elämään sen kanssa sopuisuudessa. Saamelaiset elinkeinoineen ovatkin perinteisesti eläneet sulassa sovussa luonnon kanssa. (Keskitalo, 2010, s. 219; Aikio, 2007, s. 123–124; Sieppi & Hirvonen, 2019.)

Saamelaisten elinkeinot ovat vahvasti kytköksissä luontoon ja luonnossa liikkumiseen, joten samalla tulevat myös liikunnalliset hyödyt. Liikunnan positiiviset vaikutukset sekä fyysiselle että psyykkiselle terveydelle ovat selkeät, joten luontaisesti liikunta ja liikunnan hyödyt ovat myös yhtenä resilienssiresurssina saamelaisilla (Hyvönen ym., 2019, s. 30). Liikunta vaikuttaa muun muassa mielialaan, henkiseen hyvinvointiin ja itsetuntoon myönteisesti. Erityisesti luonnossa liikkumisella on monipuolisia hyvinvointia tukevia vaikutuksia. (Pojjula, 2018, s. 129, 139.)

6 Yhteenveto

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, mitkä asiat saamelaisessa kasvatuksessa korostuvat lapsen resilienssiä tukevin tai ilmentävinä tekijöinä. Tutkimukseni perusteella saamelaisessa kasvatuksessa on paljon lapsen resilienssiä tukevia elementtejä ja toimintamalleja. Holistisella elämänsenteellä ja kasvatuksella saamelaisen kulttuurin tavoin on tutkimuksen mukaan kokonaisvaltaisesti lapsen resilienssiä vahvistava vaikutus. Saamelainen kasvatusta ja sen tavoitteet näyttävätkin johdattavan lapsen kasvua siihen suuntaan, että lapsi voisi kokea yksilöresilienssinsä vahvaksi tuntien muun muassa lannistumattomuutta, merkityksellisyyttä, minäpystyvyyttä ja optimismia (ks. liite). Saamelaisen kasvatuksen yhtenä tavoitteena voisi siis sanoa olevan myös resilienssin vahvistaminen. Keskeisimpinä asioina tuloksissa nousevat esiin kasvatuksen kokonaisvaltaisuus ja tavoitteellisuus sekä yhteisöllinen ja osallistava kasvatusta, mikä perustuu lasta kunnioittavaan epäsuoraan kasvatustapaan.

Saamelaisille on ominaista holistisuus ja tämä ilmenee myös kasvatuksessa. Kasvatusta tavoitteena on lapsen kasvaminen mahdollisimman eheäksi kokonaisuudeksi. Tällaisen kasvatusta kautta lapsi voi tavoittaa parhaat lähtökohdat tullaan hyvin toimeen elämässään sekä kyetäkseen sopeutumaan monenlaisten tilanteiden edessä. Eheään kokonaisuuteen sisältyy muun muassa monipuolisten taitojen osaamista ja avarakatseisuutta sekä taitoa ja kykyä käyttää henkisiä voimavarojaan. Saamelaisten kasvatusta tavoitteellisuudessa keskeistä on sen kokonaisvaltaisuus ja se, että samalla lapsen kasvuun ja kasvatukseen suhtaudutaan hyvin kärsivällisesti ja kasvuprosessi nähdään elinikäisenä. Kasvatusta menetelmiä tarkemmin tarkasteltaessa huomaa niiden kokonaisvaltaisuuden ja sen, miten ne kaikki tähtäävät yhteen päämäärään: yksilöön, joka on eheä, harmoninen kokonaisuus ja tulee toimeen elämässään hyvin. Tällainen ihminen on kykenevä selviytymään monenlaisissa tilanteissa ja olosuhteissa. Hänellä on hyvät resilienssiresurssit ja taito käyttää niitä. Kasvatusta tavoitteilla on siis kokonaisvaltainen vaikutus kasvatusta toteutukseen. Kasvatusta tavoitteiden fokusointi mahdollistaa kasvatusta joustavuuden ja vapauden ja tämä tukee lapsen kehitystä hänen omista lähtökohdista käsin.

Luonto on keskeinen elementti koko saamelaisen kulttuurin pohjalla. Luontoon kytkeytyvät kiinteästi esimerkiksi saamelaisten perinteiset elinkeinot ja asuinalueet. Saamelaiset ovat aina nähneet ihmisen osana luontoa ja ymmärtäneet, että ihmisen on elettävä tasapainossa luonnon kanssa. Vahva luontoyhteys ja luonnossa eläminen auttavat ihmistä näkemään itsensä osana

luontoa ja osana suurempaa kokonaisuutta. Luonnosta voi ammentaa paljon hyvää ja sillä on tunnetusti paljon fyysisiä ja psyykkisiä terveysvaikutuksia ihmiselle. Vaikeissakin oloissa ihminen voi keskittää huomionsa luontoon ja saada sieltä rauhaa ja voimaa. Luonnossa liikkuminen tuo myös liikunnallisia hyötyjä. Luonto ja varsinkin luonnossa liikkuminen voivat muodostua vahvaksi resilienssiresurssiksi ja hyvinvoinnin tukijaksi, jos ne ovat pienestä pitäen osana jokapäiväistä elämää.

Lapsen mukana olo pienestä asti esimerkiksi perinteisten elinkeinojen harjoittamisessa tukee lapsen kehittymistä ja monipuolisten taitojen oppimista, koska lapsi pääsee itse kokeilemaan sekä havainnoimaan toimintaa ja siinä tarvittavia taitoja. Aikuisten työt näkyvät myös paljon lasten leikeissä. Leikit ja työt kytkeytyvät muutenkin paljon toisiinsa, jolloin uusien taitojen opettelu tapahtuu leikin ohessa hyvin luonnollisesti ja lasta miellyttävällä tavalla. Lapsella kehittyy hallinnan ja kyvykkyyden tunne tällä tavoin monipuolisissa asioissa. Aikuinen osoittaa lisäksi luottamusta lasta kohtaan, koska antaa hänen osallistua myös niin sanottuihin aikuisten töihin ja askareisiin. Tämä tukee lapsen itseluottamuksen vahvistumista sekä uskoa omaan onnistumiseensa, joka vahvistaa myös resilienssiä. Tutkimuksen perusteella saamelaislapsilla luottamus itseensä ja omiin taitoihinsa vaikuttavatkin kehittyvän vahvaksi osa-alueilla, joita he ovat harjoitelleet tavalla tai toisella koko ikänsä.

Saamelaisille luontoon kytkeytyvät elinkeinojen ja asuinalueiden rinnalla vahvasti myös hyvinvointi ja merkityksellisyys. Pienestä asti mukana olo yhteisöllisessä ja kulttuurisessa toiminnassa näyttää tukevan myös merkityksellisyyden kokemusta. Tämä taas tukee merkityksellisyyden löytämistä elämässä myös myöhemmin, koska lapselle kehittyvät vahvat siteet kulttuuriinsa, luontoon ja yhteisöön oman osallisuuden kautta. Merkityksellisyyden kokeminen näiden asioiden kautta edellyttää tietenkin, että yksilö kokee kulttuurinsa tärkeänä ja säilyttämisen arvoisena.

Laaja perhekäsitys ja yhteisö, joka saamelaisilla ja muillakin alkuperäiskansoilla on, tarjoaa laajan turvaverkon sekä samalla kokemuksia monenlaisista perheistä ja tilanteista. Näiden tekijöiden ansiosta lapsi oppii näkemään asiat laajemmasta perspektiivistä sekä suhteuttamaan omat ongelmatkin suurempaan kokonaisuuteen. Saamelainen kasvattaja näyttäytyy tutkimuksen perusteella hyvin sensitiivisenä ja pitkäjänteisenä sekä lasta osallistavana. Tämä on erittäin hyvä asia lapsen resilienssin tukemisen kannalta. Laaja tukiverkosto mahdollistaa useampiakin kasvua tukevia suhteita läheisiin aikuisiin. Useampien läheisten kasvattajien johdosta on siis mahdollista, tai jopa todennäköistä, että saamelaisilla lapsilla on elämässään

aina vähintään yksi kehitystä tukeva lämmin ihmissuhde. Yksikin suhde läheiseen ja välittävään aikuiseen on avaintekijänä lapsen vastoinkäymisistä selviämiseen (Poijula, 2018, s. 91).

Saamelainen epäsuora kasvatustapa on lasta kunnioittavaa ja lapsen tunteet huomioivaa kasvattamista. Siihen kuuluu lempeä suhtautuminen lapsen tekemiseen, erehdyksiinkin. Sen ansiosta lapsi ei joudu kokemaan, että häntä pakotetaan tai alistetaan. Tämä osoittaa sen, että lapsen yksilöllisyyttä ja tapaa toimia kunnioitetaan. Lapsen persoona ja kehitys hyväksytään sellaisenaan ja samalla lapsen oppimiseen ja kehitykseen suhtaudutaan positiivisin odotuksin. Tasa-arvoinen ihmiskäsitys tukee lapsen itsetuntoa ja uskoa itseensä. Epäsuora kasvatustapa tarjoaa lapselle mahdollisuuden itse havainnoida ja päätellä asioita sekä tätä kautta kehittää itseään ja taitojaan. Epäsuora kasvatustapa ja siihen liittyvä vapaus kokeilla asioita ovat hyvin tehokas keino kehittää myös lapsen ongelmanratkaisutaitoja. Ongelmanratkaisutaidot ovat tärkeitä resilienssin ja haasteista yli pääsemisen kannalta.

Saamelainen kasvatustapa tukee myös lapsen tunteiden säätelykyvyn sekä omatoimisuuden kehittymistä hyvin monipuolisissa asioissa ja tilanteissa. Lisäksi ennen kaikkea se kasvattaa lasta luottamaan omaan selviytymiseensä ja onnistumiseensa. Saamelainen kasvatustapa tukee näin myös lapsen lannistumattomuutta ja minäpystyvyyttä, jotka ovat tärkeitä resilienssiresursseja. Lapsen tunteiden säätelykykyä ja sen kehitystä tukee esimerkiksi se, että lapsen integriteetin loukkaamista pyritään välttämään epäsuorien kasvatustapojen avulla. Epäsuorat kasvatustavat tukevat lapsen mielenhallintaa. Resilienssin kehittymisen kannalta lapsen tulee saada kokea pettymyksiäkin ja vaikeita tunteita, mutta aikuisen tehtävä on tukea niistä selviämistä (Trogen, 2020, s. 177). Vaikeista asioista puhuminen toteutetaan saamelaisessa kulttuurissa sensitiivisesti lapsen ehdoilla eikä painostaen. Saamelainen kasvatustapa luo hyvät edellytykset haasteista selviytymisen harjoitteluun sekä fyysisesti että psyykkisesti. Kasvatustapassa korostuu lapsen oma oppiminen (Balto, 1997; Aikio, M., 2008, s. 6).

Saamelaisella kasvatustapalla on selkeästi yhteyksiä myös positiiviseen pedagogiikkaan. Saamelainen kasvatustapa tukee ja huomioi lapsen vahvuuksia. Lapsi saa saamelaisen kasvatustapan myötä paljon tilaisuuksia havainnoida ja kehittää vahvuuksiaan. Toisaalta lapsen epäonnistumisiin tai ei-toivottuun käytökseen ei kiinnitetä kovin paljon huomiota, joka myös on positiivisen pedagogiikan mukaista. Tämä mahdollistaa sen, että lapsi saa itse havainnoida omia haasteitaan ja opetella niiden kanssa toimeen tulemistä. Vahvuuksiensa tunteminen luo

edellytyksiä vaikeuksista selviytymiseen vahvuuksiensa avulla (Trogen, 2020, s. 177). Kasvatukseen kuuluva vapauden ja itsenäisyyden tukeminen vahvistavat sitä, että lapsi oppii realistisesti kohtaamaan todellisuuden sekä arvioimaan itseään, omia kykyjään ja taitojaan. Tämä taas tukee elämässä selviämistä ja asioihin suhtautumista yleisemminkin sopivan realistisesti. Pieni optimismi on tärkeä voimavara elämässä. Saamelaiden suhtautuminen todellisuuteen ja tulevaisuuteen vaikuttaa juurikin optimistisen realistiselta ja tukee näin myös lannistumattomuutta.

Kertomaperinne on myös yksi keskeinen saamelaisen kulttuurin elementti. Sen kautta lapsi pääsee kokemaan ja käsittelemään erilaisia tilanteita ja tunteita. Saamelaisille ominainen puheen monimerkityksellisyys kasvattaa näkemään asioita monesta eri kulmasta sekä punnitsemaan asioita. Tällainen kyky on eduksi esimerkiksi vastoinkäymisiä kohdatessa ja niistä selviämisessä. Kertomaperinteeseen lisäksi saamelaiden kasvatuskeinona käytetty narraaminen kehittää lapsen sosiaalista pätevyyttä sekä erilaisten ihmisten ja tilanteiden kanssa toimeen tulemistä. Monipuolista ja kehittäväää kertomaperinteestä tekee myös laaja yhteisö, koska sen kautta lapsi saa kuulla hyvin monenlaisia kertomuksia useilta eri kertojilta. Havainnointitaidot ja sosiaalinen pätevyys saavat tätä kautta paljon tukea kehittyäkseen hyviksi. Havainnointitaidot ovat tärkeä taito saamelaisille monessa suhteessa. Kyky havainnoida monipuolisia asioita vaikuttaakin suoraan elämässä pärjäämiseen ja selviämiseen tukien avarakatseisuutta ja laajemman perspektiivin näkemistä elämässä. Avarakatseisuus tukee lisäksi merkityksellisyyden ymmärtämistä ja kokemista. Hyvien havainnointitaitojen avulla yksilö voi huomata helpommin esimerkiksi mahdollisuuksia ja ratkaisuja haasteellisissa elämän tilanteissa. Ne auttavat myös positiivisten asioiden havaitsemisessa.

Menetelmien valinnat osoittautuivat hyviksi, koska mielestäni tutkimustulosten kiinnostavuutta lisäsi tulosten muokkautuminen sellaisiin kokonaisuuksiin, millaisina ne nyt ilmenevät. Saamelainen kulttuuri ja kasvatusta sekä siitä kertova kirjallisuus oli etukäteen itselleni jo osittain tuttua. Uskon tästä olleen hyötyä aineistosta keskeisimpien kasvatuksellisten tekijöiden löytämisessä ja nimenomaan tutkimuksen kannalta oleellisten asioiden löytämisessä ja yhdistämisessä resilienssiin. Toisaalta resilienssin määrittäminen ja mittaaminen eivät ole mitenkään yksinkertaisia tai yksiselitteisiä ja toivat tutkimuksen tekemiseen haastetta. Pyrin kuitenkin löytämään tutkimukseeni keskeisimmät määritelmät resilienssiin liittyen, jotta pystyin reflektoimaan saamelaista kasvatusta niihin. Analyysin rakennekokonaisuuden muodostuminen on edellyttänyt havaintojen yhdistelemistä sopiviksi

kokonaisuudeksi. Kokonaisuudet ovat syntyneet siitä, miten havainnot parhaiten ovat näkemykseni mukaan ilmentäneet saamelaisen kasvatuksen ja resilienssin yhteyttä. Kokonaisuudessaan uskon tutkimuksen luotettavuuteen myös omien kokemusteni perusteella.

Saamelaisen kulttuurin ja saamelaisen varhaiskasvatuksen elinvoimaisuuden tukemisen ja säilymisen kannalta on ensiarvoista huomioida saamelaiset lähtökohdat. Saamelaisen kulttuurin säilymisen kannalta onkin tärkeää toteuttaa alkuperäiskansoille yhteistä enkulturaatiivista tehtävää eli kulttuuriin kasvattamista ja kulttuurin vaalimista. (Laiti, 2019.) Tutkimukseni osoittaa saamelaisen kasvatuksen tukevan lapsen myönteistä kehitystä vahvistamalla monia henkisiä voimavaroja. Tämä antaa perusteita sille, että esimerkiksi saamelaisen varhaiskasvatuksen kannattaisi tarvittaessa pohtia perinteisen saamelaisen kasvatuksen mukaisen toiminnan lisäämistä. Tärkeää olisi mielestäni lisätä erityisesti epäsuoran kasvatustavan mukaista toimintaa suoran ohjaamisen tilalle ja tukea tätä kautta muun muassa lasten vahvuuksia ja henkisten voimavarojen vahvistumista. Tämä ei kokemukseni mukaan käytännössä aina toteudu parhaalla mahdollisella tavalla osaamattomuuden tai olosuhteiden vuoksi.

Toivonkin tutkimukseni auttavan saamelaisia enkulturaatiotehtävän toteuttamisessa sekä lisäävän saamelaisten lähtökohtien huomiointia kasvatuksessa. Jatkotutkimuksen aiheena olisi mielenkiintoista tutkia tähän aiheeseen liittyen saamelaisnuorten kokemuksia. Tutkimus voisi liittyä esimerkiksi nuorten kokemuksiin haasteista selviytymisestä. Olisi mielenkiintoista selvittää, mitkä tekijät erityisesti ovat tukeneet heitä haasteiden ylittämässä. Toinen mielenkiintoinen aihe jatkotutkimusta varten olisi saamelaisten koetun yksilöresilienssin tutkiminen. Kiinnostavaa oli myös tietää, kuinka paljon saamelaisessa varhaiskasvatuksessa todellisuudessa toteutetaan epäsuoraa kasvatustapaa.

Lähteet

- Aikio, A. (2007). *Saamelainen elämänpolitiikka*. Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisematon lisensoituttu kielen tutkimus.
- Aikio, A. (2010). *Olmmošhan gal birge: Áššit mat ovddidit birgema*. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- Aikio, A. (2019). Tunteet kasvatuksessa ja opetuksessa. Teoksessa Peltola, M., Keskitalo, P. & Äärelä-Vihriälä, R. (toim.), *Saamelainen varhaiskasvatus nyt -arvot, käytänteet ja osallisuus arjessa* (s. 21–29). Oulu: Oulun yliopisto.
- Aikio, M. (2008). *Kertomuksia lapsuudesta nykypäivään - Saamelaisten isovanhempien elämänkerralliset kasvatuskertomukset*. Lapin Yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisematon Pro gradu -tutkielma.
- Alasuutari, P. (2001). *Laadullinen tutkimus* (3. uud. p.). Tampere: Tampereen yliopisto.
- Balto, A. (1997). *Sámi mánáidbajásgeassin nuppástuvvá*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Boine, E. M. & Saus, M. (2012). Saamelaisten isien kasvatustrategioita. Teoksessa Lauriala, A. (toim.), *Koulu ja pohjoisen pojat* (s. 69–85). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Cyruľnik, B. (2012). *Ihmeellinen kurjuus*. Helsinki: Rasalas kustannus. (Ranskankielinen alkuteos: Un merveilleux malheur, 1999.)
- Eskola, J. (2015). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (4. uud. p., s. 185–206). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hakala, J. T. (2015). Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (4. uud. p., s. 14–26). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hedrenius, S. & Johansson, S. (2016). *Kriisituki: Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn*. Helsinki: Tietosanoma. (Ruotsinkielinen alkuteos: Krisstöd vid olyckor, katastrofer och svåra händelser: att stärka människors motståndskraft (2013). Sweden: Stiftelsen Natur & Kultur; Denmark: Licht & Burr Literary Agency.)
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2001). *Tutki ja kirjoita* (6.-7. p.). Helsinki: Tammi.
- Hyvönen, A-E., Juntunen, T., Mikkola, H., Käpylä, J., Gustafsberg, H., Nyman, M., ...& Liljeroos, J. (2019). *Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: tasot, prosessit ja arviointi*.

- Suomi: Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 17/2019. Luettu 10.7.2020 osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161358/17-2019-Kokonaisresilienssi%20ja%20turvallisuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Joutsenniemi, K. & Lipponen, K. (2015). Resilienssi ja posttraumaattinen kasvu. Artikkelijulkaisussa: *Suomen lääkirilehti* 39(70), 2515–2519. Luettu 19.7.2020 osoitteesta https://www.lti.fi/wp-content/uploads/2016/04/Resilienssi_ja_posttraumaattinen_kasvu.pdf
- Keskitalo, P. (2010). *Saamelaiskoulun kulttuurisensitiivisyyttä etsimässä kasvatusantropologian keinoin*. Dieđut 1. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. Akateeminen väitöskirja.
- Keskitalo, P. & Määttä, K. (2011). Sámi pedagogihka iešvuodát = *Saamelaispedagogiikan perusteet* = *The Basics of šámi pedagogy* = *Grunderna i samisk pedagogik* = *Osnovy saamskoj pedagogiki*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Keskitalo, P. & Määttä, K. (2012). Kohti saamelaispedagogiikkaa. Teoksessa Lauriala, A. (toim.), *Koulu ja pohjoisen pojat* (s. 105–126). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Keskitalo, P., Määttä, K. & Uusiautti, S. (2014). Saamelaispedagogiikan peruspiirteet. Teoksessa Keskitalo, P., Uusiautti, S., Sarivaara, E. & Määttä K. (toim.), *Saamelaispedagogiikan ydinkysymysten äärellä* (s. 89–110). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Keskitalo, P., Äärelä-Vihriälä, R. & Peltola, M. (2019). Johdatus saamelaiseen varhaiskasvatukseen -Arvot, käytänteet ja osallisuus arjessa. Teoksessa Peltola, M., Keskitalo, P. & Äärelä-Vihriälä, R. (toim.), *Saamelainen varhaiskasvatus nyt -arvot, käytänteet ja osallisuus arjessa* (s. 21–29). Oulu: Oulun yliopisto.
- Kilpimaa, M. (2017). ”*Paljon olen mailimata kulkenut, paljon olen kokenut ja nähnyt*”: *Andreas Alarieston laulettu elämänpolut ja resilienssi*. Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja. Luettu 26.7.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-962-3>
- Kumpulainen, K., Mikkola, A., Rajala, A., Hilppö, J. & Lipponen, L. (2015). *Positiivisen pedagogiikan jäljillä*. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.), *Positiivisen psykologian voima* (2. p., s. 224–242). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kuokkanen, R. (2000). Alkuperäiskansojen suullinen perinne. Teoksessa Piippola, I. (toim.), *Girjin: Näkökulmia saamelaiskirjallisuuteen* (s. 20–59). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Kuokkanen, R. (2009). *Boaris dego eana: Eamiálbmogiid diehtu, filosofijat ja dutkan*. Karasjok: CálliidLágádus.
- Lahti, E. (2015). Sisu - Toiminnan tahtotila. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.), *Positiivisen psykologian voima* (2. p., s. 318–339). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laiti, M. (2018). *Saamelaisen varhaiskasvatuksen toteutus Suomessa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Akateeminen väitöskirja.
- Laiti, M. (2019). Saamelaisen varhaiskasvatuksen arki. Teoksessa Peltola, M., Keskitalo, P. & Äärelä-Vihriälä, R. (toim.), *Saamelainen varhaiskasvatus nyt -arvot, käytänteet ja osallisuus arjessa* (s. 33–50). Oulu: Oulun yliopisto.
- Losoi, H. (2015). *Resilience and recovery from mild traumatic brain injury*. Helsingin Yliopisto, käyttäytymistieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja. Luettu 9.8.2020 osoitteesta
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/157758/resilien.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Martela, F. & Jarenko, K. (2014). *Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä innostus ja tuottavuus kohtaavat*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2014. Helsinki. Luettu 26.9.2020 osoitteesta
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tuvj_3+2014.pdf
- Mäntymaa, M. & Tamminen, T. (1999). Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. Artikkelijulkaisussa: *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*. 115(22), 2447–2453. Luettu 26.9.2020 osoitteesta
<https://www.duodecimlehti.fi/lehti/1999/22/duo91150?keyword=varhainen%20vuorovaikutus%20ja%20lapsen%20psyykinen%20kehitys>
- Opetushallitus. (2019). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 11.7.2020 osoitteesta
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Pojjula, S. (2018). *Resilienssi: Muutosten kohtaamisen taito*. Helsinki: Kirjapaja.
- Saamelaiskäräjät. (2009). *Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma*. Inari: Inarin kunta. Luettu 26.9.2020 osoitteesta
[https://peda.net/sodankyla/varhaiskasvatus/nimet%C3%B6n-f97c/svsp:file/download/172c889d3ab0014e055bc3c17f09a2d0bac7e04c/Saamenkielinen%20varhaiskasvatussuunnitelma%20%20\(suomeksi\).pdf](https://peda.net/sodankyla/varhaiskasvatus/nimet%C3%B6n-f97c/svsp:file/download/172c889d3ab0014e055bc3c17f09a2d0bac7e04c/Saamenkielinen%20varhaiskasvatussuunnitelma%20%20(suomeksi).pdf)

- Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. (2020). *Näin tuet lapsen itsesäätelyä: Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Seurujärvi-Kari, I. (2011). Alkuperäiskansatutkimus, alkuperäiskansaliike ja saamelaiset. Teoksessa Seurujärvi-Kari, I., Halinen, P. & Pulkkinen R. (toim.), *Saamentutkimus tänään* (s. 10–55). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Sieppi, O. & Hirvonen, N. Saamelaisen kasvatuksen erityispiirteitä. Teoksessa Peltola, M., Keskitalo, P. & Äärelä-Vihriälä, R. (toim.), *Saamelainen varhaiskasvatus nyt -arvot, käytänteet ja osallisuus arjessa* (s. 183–195). Oulu: Oulun yliopisto.
- Smith, L. T. (1999). *Decolonizing methodologies: Research and indigenous people*. London: Zed Books.
- Southwick, S. M., Bonanno, G. A. Masten, A. S., Panter-Brick, C. & Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: Interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology*, 5. Abingdon. Luettu 26.9.2020 osoitteesta <https://doi.org/10.3402/ejpt.v5.25338>
- Stainton, A., Chisholm, K., Kaiser, N., Upthegrove, R., Ruhrmann, S. Rosen, M. & Wood, S. J. (2019). Resilience as a multimodal dynamic process. *Early Intervention in Psychiatry*, 13(4), 725–732. Luettu 10.7.2020 osoitteesta <https://doi.org/10.1111/eip.12726>
- Suomela, L. & Parikka-Nihti, M. (2014). *Iloa ja ihmettelyä: Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. Juva: PS-kustannus.
- Suorsa, T. (2014). *Todellisinta on mahdollinen: Systeminen ja subjektitieteellinen näkökulma kasvatuspsykologiseen kokemuksen tutkimukseen*. Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.
- Trogen, T. (2020). *Positiivinen kasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vienola, V. (2016). Varhaisvuosien eettinen kasvatus. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (3. uud. p., s. 164–180). Jyväskylä: PS-kustannus.

Liite 1: Tiivistetty RS-14-skaala (validoitu)

Koetun yksilöresilienssin arviointiin laaditut kysymykset, joihin vastataan skaalalla 1 (vahvasti samaa mieltä) – 7 (vahvasti eri mieltä).

1. Yleensä kyllä selviydyn tavalla tai toisella
2. Olen ylpeä siitä, että olen saanut jotain aikaan elämässäni
3. En tavallisesti hermostu tai järkyty yllätyksistä
4. Olen sinut itseni kanssa
5. Mielestäni pystyn käsittelemään monta asiaa yhtä aikaa
6. Olen määrätietoinen
7. Kestän vaikeat ajat, koska olen kokenut niitä aikaisemminkin
8. Minulla on itseuria
9. Pidän yllä kiinnostusta asioihin
10. Minun on yleensä helppo keksiä naurun aihetta
11. Selviydyn vaikeista ajoista, koska uskon itseeni
12. Häätätilanteissa minä olen yleensä se, johon ihmiset voivat luottaa
13. Elämälläni on jokin tarkoitus
14. Jos joudun kiperään tilanteeseen, keksin yleensä jonkin ulospääsytien

(Hyvönen ym., 2019, s. 88; Losoi, 2015, s. 92.)